

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

RAPPORTAGE PROJECT MAATREGELEN

Project herstel- en onderhoudsplan vuursteenmijn Valkenburg

Inhoud

Aanleiding	3
Begrenzing	4
Afbeeldingen	5
Uitdaging/probleemstelling	7
Geschiedenis	7
Opbrengst en leermomenten	7

Aanleiding

Zoals in de beleidsbrief “Erfgoed telt” is verwoord zal het kabinet de komende jaren extra investeren in archeologie. Een flink deel van het beschikbare budget is bestemd voor de instandhouding van archeologische rijksmonumenten.

Uit een steekproef blijkt dat er sprake is van een fikse achterstand in het onderhoud van deze monumenten. Willen we dit erfgoed als bron van ons gemeenschappelijk verleden behouden, dan is beheer en soms het treffen van inrichtingsmaatregelen wel noodzakelijk. Weliswaar is de Subsidieregeling Instandhouding Monumenten (SIM) beschikbaar maar deze blijkt voor particuliere eigenaren van een archeologisch monument een matig bruikbaar instrument te zijn.

Het kabinet zet bij archeologische rijksmonumenten in op een integrale aanpak: betere communicatie met eigenaren, financiering van klein onderhoud en het opzetten van een archeologische monitor.

Vandaar dat de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) gestart is met het programma Instandhouding van Archeologische Rijksmonumenten dat loopt tot en met 2021. Doel van het programma is deze bronnen voor toekomstige geschiedschrijving en de beleving daarvan veilig te stellen.

Een van de projecten binnen het programma is het project Maatregelen. In dit project worden op enkele rijksmonumenten specifieke inrichtings- en beheermaatregelen uitgevoerd. Daarbij kunnen kennis, voorgestelde ingrepen en strategieën in de praktijk worden getoetst. De onderwerpen worden zo gekozen dat ze als voorbeeld dienen voor een grotere groep monumenten.

Project Herstel- en onderhoudsplan vuursteenmijn Valkenburg

Gegevens	
Provincie	Limburg
Gemeente	Valkenburg aan de Geul
Plaats	Valkenburg
Monumentnummer	511161
Coördinaten	185484.98 / 319844.18
Redengevende omschrijving monument	Terrein en rotswand met daarin sporen van vuursteenmijnbouw: te dateren in de periode 3600 tot 3100 v. Chr.
Bijzonderheden	De vuursteenmijnen bij Valkenburg zijn ontdekt tijdens de aanleg van de Plenkertstraat, toen de voet van de mergelheuvel daar werd aangesneden. Uit foto's en kaarten blijkt dat de openingen in de rotswand van de mijnen al rond 1930 zichtbaar moeten zijn geweest, maar pas in 1992 werden zij door Fred Brounen, Karen van der Graaf en Hub Pisters als vuursteenmijnen geïdentificeerd. In 1999 werden de mijnen aangewezen als archeologisch rijksmonument en vervolgens ingericht. Op 4 juli 2003 vond de officiële opening plaats. Er zijn nu zorgen om de vuursteenmijn aan de Plenkertstraat. Door doorworteling van bovenaf en door weersinvloeden vallen er regelmatig stukken mergel uit de wand. Hoe is dit te voorkomen en hoe pakken we dit aan?
Historisch gebruik	Straat bebouwde kom, mergelwand.
Huidig gebruik	Museale presentatie
Jaar aanwijzing	1999
Kosten project	€8872,-.
Aard project	Planvorming en advies
Status project	Uitgevoerd

Begrenzing

Figuur 1: begrenzing van het monument. Het gaat om het donkerblauwe blok met monumentnummer 51161. RCE

Afbeeldingen

Figuur 2 en 3: De vuursteenmijnen zichtbaar vanaf de Plenkerstraat. Foto's: RCE, Jos Stöver

Figuur 4: Af en toe breken redelijk grote brokken mergel los uit de mergelwand. Deze erosie is niet alleen tot degradatie van het rijksmonument, maar is tevens een potentieel gevaar voor het publiek. Foto: RCE, Jos Stöver

Uitdaging/probleemstelling

Aan de Plenkertstraat in Valkenburg ligt een historische vuursteenmijnencomplex dat van circa 3600-3100 voor Christus dateert. Het mijncomplex kwam in de 19e eeuw aan het licht bij de aanleg van de Plenkertstraat, toen de kalksteenwand aldaar werd verwijderd. Hierdoor is het voor het grote publiek mogelijk om de mijnen te bekijken, maar tegelijk leidt de blootstelling aan de elementen tot erosie. Regelmatig ontstaan er nieuwe scheuren en vallen er stukken rots uit de wand. Ook de begroeiing is weer teruggekeerd. Doorworteling leidt ook tot degradatie van de mergelwand en de mijnen. Hoe kan de situatie worden geconsolideerd en wat moet er gebeuren om verval in de toekomst te voorkomen of op zijn minst af te remmen?

Geschiedenis

Het mijncomplex kwam in de 19e eeuw aan het licht. Voor de aanleg van de Plenkertstraat diende de hellingvoet hier ter plaatse te worden afgegraven. Hoewel de mijnen die werden aangesneden toen ook al zichtbaar moeten zijn geweest, werden zij pas in 1999 als zodanig geïdentificeerd. Ze lagen toen al decennia bloot aan de elementen wat tot erosie heeft geleid. In 2002 heeft de ROB een onderzoek laten uitvoeren naar de staat van het mijnencomplex, waarbij de nadruk op plantengroei en gips- en scheurvorming lag. Er zijn toen enkele maatregelen uitgevoerd, maar door het ontbreken van een beheerplan dat voorziet in jaarlijkse controle en onderhoud, is er toch weer sprake van schade. Regelmatig ontstaan er nieuwe scheuren en vallen er stukken rots uit de wand. Ook de begroeiing is weer teruggekeerd. Dit bleek uit diverse door de gemeente uitgevoerde opnamen van de mergelwand. De gemeente heeft hierover in 2019 contact opgenomen met de RCE, waarna de casus als project werd opgenomen binnen Maatregelen.

Het project richtte zich op onderzoek naar de factoren die een bedreiging vormen voor het mijnencomplex, waarbij aanbevelingen voor directe instandhoudingsmaatregelen én goed beheer op lange termijn wordt geformuleerd. Er waren twee thema's: groenonderhoud en de stabiliteit van de mergelwand. Het onderzoek werd uitgevoerd door twee bedrijven. Geocontrol, een geotechnisch ingenieursbureau, onderzocht de erosie aan de mergelwand en de oorzaken daarvan, Omniverde, een adviesbureau op het gebied van de ontwikkeling en beheer van de groene ruimte, bekeek de groensituatie op en aan de mergelwand. Dit

heeft geresulteerd in twee rapporten met concrete aanbevelingen voor herstel en beheer.

Uit het onderzoek van Geocontrol bleek door vergelijking van opnamen van de mergelwand door de tijd heen, dat er weinig schade door natuurlijke erosie is opgetreden, maar dat doorworteling de voornaamste oorzaak is van schade aan de mergelwand. De relatief geringe erosie door de elementen kan niet worden voorkomen. Het bedrijf adviseert de mergelwand elke drie jaar te bekijken en vooral de begroeiing op en boven de mergelwand in toom te houden. Omniverde kwam wat betreft de begroeiing tot min of meer dezelfde conclusie Dit bedrijf adviseert om het eerste jaar de houtigen tot op drie meter van de rand van de mergelwand te snoeien in combinatie met het voorzichtig frezen van de stobben. Daarna kan met jaarlijks snoeien de groeikracht worden teruggebracht en kan het onderhoud weer wat extensiever worden.

De RCE heeft de kosten voor dit onderzoek (bijna €9000,-) gefinancierd. De gemeente neemt nu verder zelf het initiatief om de aanbevelingen in praktijk te brengen. Zij heeft daarvoor inmiddels een budget van €25.000,- vrijgemaakt voor herstel en beheer de komende jaren. Er wordt vooralsnog geen beroep gedaan op de SIM.

Opbrengst en leermomenten

Het project heeft veel opgeleverd voor de zorg voor onze archeologische rijksmonumenten:

1. De bijdrage vanuit het RCE heeft ertoe geleid dat er concrete plannen zijn voor consolidatie, onderhoud en beheer van de mergelwand met de vuursteenmijnen. Met een relatief klein bedrag is het bovendien gelukt om het gemeentebestuur te overtuigen middelen beschikbaar te stellen voor het herstel en het beheer de komende jaren.
2. Structureel beheer is essentieel en dient te volgen na het treffen van inrichtingsmaatregelen.

Er is ook een kanttekening te plaatsen:

1. De beslissing middelen ter beschikking te stellen is een politiek besluit. Als het politieke klimaat verandert, zal dit minder makkelijk of zelfs niet mogelijk zijn. Een goede, gemakkelijk toegankelijke SIM is daarom essentieel.

Colofon

RAPPORTAGE PROJECT MAATREGELEN

Project Herstel- en onderhoudsplan vuursteenmijn Valkenburg

Auteur: Jos Stöver

© Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort 2022

Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus 1600 | 3800 BP Amersfoort
info@cultureelerfgoed.nl
www.cultureelerfgoed.nl